

GÜNEYDOĞU'DA İNTİHAR: KALAN SAĞLAR KİMİNDİR?

Yasin Aktay

İntihar eylemini sosyolojik analizlerinin merkezine yerleştiren Émile Durkheim'in çığır açan kitabının giriş bölümleri, intiharın bir akıl hastalığı olup olmadığı sorusuyla cedelleşir. Bu soruyla cedelleşmesini gerektiren şey, modern psikiyatri ve psikolojinin paylaşılan yaygın bir kanaatidir. Örneğin Esquirol'a göre "intihar akıl hastalıklarının bütün özelliklerini taşır" veya "insan ancak delirdiğinde yaşamına kıyar; intihar edenler delidirler (Durkheim, 1986: 18). İntiharın kendine dönük bile olsa bir çeşit cinayet olmasına rağmen cezalandırıl(a)maması da onun delilikle özdeş veya deliliğin bir sonucu olarak görülmesinden ileri gelmiştir.

Eğer intiharın bir delilik olduğu sonucu doğruysa, intiharın nedenlerinden önce deliliğin nedenleri üzerinde durmak gerekiyor. Gerçi her türlü deliliğin intihara yol açmaması yüzünden bu akıl yürütme akim kalacaktır. O zaman intiharı delilikle irtibatlandıran bir soruşturma, hangi tür deliliğin intihara yol açtığını sorarak veya en azından intihara yol açan deliliğin çok özel bir delilik türü olduğunu ileri sürerek ilerlemek durumundadır.

Bu yaklaşımda, insanın kendi bedenine karşı bu özel ilişkinin, bir toplumun akıl düzeni içerisinde "normal" addedilen sınırlara sığmadığı kabul edilir. Foucault'cu iktidar/direnış duyarlılıkları çerçevesinde düşünecek olursak, delilerin "normal" akıl sınırlarını belirlemek üzere işlevsel kılınan büyük kapatılışlarının, intihar olayında çaresiz kaldığını söyleyebiliriz. Bir bakıma intihar eden kişi, iktidarın nihaî hedefi olan bedeni imha etmek süretiyle, iktidara karşı her şeyden önce bir suç işlemektedir. Çünkü delilik söyleminin de zımnen ifade ettiği gibi, bireysel bedenler aslında tamamen iktidar tarafından temellük edilmiştir. Kişi kendi bedenine kıymakla aslında iktidarın iştahını kabartan bir iktidar alanını kendince ortadan kaldırmış oluyor. Belki bu yüzden, iktidar söylemleri

intihar olayına karşı nihaî hamlelerini yaparak onu da delilik kapsamına alırlar; bedenın somut imhasının üzerinden bile kesintisiz bir iktidar olasılığı üretirler.

İntihara delilik olarak bakan bir yaklaşımın, bunu, aslında bir cezanın ikâmesi olarak düşündüğü de anlaşılıyor. Dolayısıyla intihar eyleminin cezadan muafiyeti, ona karşı basitçe şefkatli bir toleransın sonucu olmakla kalmaz; zaten delilik yaftası altında büyük kapatılmaya tâbi kılınarak karşılanmış olmanın rahatlığından ileri gelir. Muhtemelen hedefi somut bedenler üzerindeki nüfûz olan iktidara karşı en etkili eylem biçimi intihardır. Çünkü somut oluşumu esasında onu tesirsiz hale getirir. İktidarı can evinden vurur. Bu yüzden iktidar ona karşı en etkili yayılma (dissemination) biçimi olan akıl söylemlerini devreye sokarak en güçlü kozlarını kullanır.

İktidar diyorsak, hepimizin oluşumuna yaklaşık eşit derecede katkıda bulunduğu, söylemsel iktidardan bahsediyoruz. Kuşkusuz daha konvansiyonel anlamıyla siyasal iktidar düzeyinde de, vatandaşın bedenini kendisine ait görerek, bütün reflekslerini bu bedenın nevroitik uzanımlarına bağlayan süreç de söylemsel olarak kurulur. İnsanlara kendi çocuklarını istedikleri gibi eğitemeyeceklerini sekiz yıllık eğitim reformuyla hatırlatan iktidar anlayışı, bu tavrıyla aynı zamanda vatandaşın bedeninin de münhasıran kendisine ait olduğunu da kabaca hatırlatmış oluyordu. İyice traji-komik bir hâl alan af tartışmalarında, "devlete karşı işlenen suçlar"ın affın geçerli olamayacağı bir alt sınır olarak belirlenmesi, buna mukabil vatandaşın birbirine karşı işlediği suçların cömertçe affedilmesi ve bundan tevellüd eden hakların hoyratça harcanması, ilk anda insan aklını zorlayacak kadar tuhaf geliyor. Oysa bu da, yine aynı temel nedene, vatandaşın kendi bedenine sahip görülmemesine dayanıyor. Vatandaşın birbirine karşı işlediği suçlar ve bundan kaynaklanan hakların hepsinin tek sahibi mutlak beden olarak devlettir. O yüzden, devlete karşı işlenen suçlar kategorik olarak diğerlerinden çok daha vahim görülür. Af dolayısıyla tedavüle sokulan söylemler, devletin bu hakkının ilanihaye kutsanmasına yarayan bir çeşit ritüel işlevi görür. Hatta denilebilir ki, siyasal beden kendine has periyotlarıyla bu tür kurban törenlerinin kutsamasından beslenir.

İntihar, insanın kendi bedenine karşı bir tasarrufu değil, en iyi ihtimalle başkasına ait bir mülkün hoyratça kullanılmasına karşı gelişebilecek bir refleksî harekete geçirir. Muhtemelen kendi intiharını veya kendi bedenini insanlara karşı bir şantaj ve tehdit unsuru olarak kullanma imkânı, bu istencin herkese yayılmış/bulaşmış bir şey olduğunun itirafından başka bir şey değildir. Yüksek bir damın üstüne çıkarak, bağırıp çağıran ve şartları yerine getirilmediği takdirde atlayacağını ileri sürenlerin durumu, bu konuda tipik bir örnektir. Genellikle seyredenlerin, hayatın rutinini bozan ilginçliğinden dolayı sadistçe bir beklentiyle gerçekleşmesini istedikleri intihar eylemi, aslında hep bir "numara" olarak karşılanır; paylaşılan, ayartıcı bir "suç ortaklığı" olarak hayattan vazgeçmenin imkan-

sızlığı varsayımıyla önu açılır. Bu tür durumlarda da intihar gerçekleşirse, bu da yine bir çeşit sanrı, akıl hastalığı veya deliliğin ürünü bir patoloji olarak karşılanır. Bu konuda kurumsal bir hüviyet taşıyan yetkililerin iknâ çabaları ise, insan bedeninin etkisiz hâle getirilmesine karşı işleyen kurumsallaşmış bir temellük duyarlılığını temsil eder, ancak genellikle pek ısrarlı da olmaz, çünkü nihayetinde iknâ gerçekleşmiyorsa bir tür delilik olarak işleyen bedende bir patolojinin giderimi olarak metanetle karşılanır. Kalan sağlara dönük hesaplar yapılır.

Açlık grevleri iktidarın bu temellük arzusunun şifrelerini en iyi çözmüş eylemler olarak görünmekle birlikte, pazarlığa açık nitelikleriyle mülkün sahibini tanıyan bir söylemin içinde hareket ederler. Sonuçta intihar eylemiyle ortaya çıkan insanın tercih ettiği iletişim dili, akıl söylemleri aracılığıyla işleyen iktidarın dışlayıcı tekniklerine mağlup olur: İntihar, son kertede bir akıl hastalığının ürünüdür.

Daha alt düzeylerde ise intihara, ama öncelikle bir akıl hastalığının bir semptomu olarak intihara yol açan nedenler bu iletişim eylemini tam bir kalabalığa getirmek üzere işler. Mesajı gürtültüye getirmek, kuşkusuz çoğu kez kasıtsız olarak, kendiliğinden bir tavrın, içine saplanılmış bir yaşamın dayattığı bir yorumsamanın sonucudur. Sonuçta, intihar etmiş olanın ortaya bıraktığı pasif bir metnin, İsmet Özel'in deyişiyle "başkasının ölümü" dolayısıyla önümüze açılan metnin, herkesin kendi konumuna göre yeniden yazılması söz konusudur. Esasen, belli bir toplumsal ilişkiler ağının içinden türemekle birlikte bireysel bir eser olan intihar metni, hiç bir zorlayıcı etkisi olmayan bir yorum faaliyetini varoluş tarzı itibarıyla bizzat kendisi teşvik eder. Arkasında bir mektup veya başka türlü bir açık mesaj bırakarak eyleminin yorumunu belirleyen intiharların dışındakiler, intihar olayı üzerine yorumcunun bütün yaratıcılığının sergilenebildiği empresyonist bir imkânlar alanı oluştursa da, eylemin "kendiliğinden" bir felsefesi vardır. Bu da genellikle sapkın bir felsefe görülür.

Yine de anlamlı eylemin gerçekleştiği alana ulaşmak yönetsel olarak zorlaştıkça, bu alanın bilinemezliği arttıkça, bu eylemin bıraktığı metnin yorumu her çeşit diyalojik esintiden mahrum kalır. Sonuçta eylemi anlama adına onu gerçekleştiği karanlık alandan daha görünür bir alana taşımak marifet addedilmeye başlanır. Tıpkı Nasreddin Hoca'ya atfedilen fıkradaki gibi; Hoca da, bodrumda kaybetmiş olduğunu çok iyi bildiği yüzüğünü, bodrumun karanlık olduğu gerekçesiyle dışarıda aramıştır. Kuşkusuz bu fıkrada, insanın yüzüğünü kaybettiği yerin dışında aramasının basit ironisinin yanında terfî edilen şey, bizatihî insanın dünyayı anlama biçimi hakkındaki bir irfandır. Hiç kimse asla bulamayaacağı beklentisiyle bir şey aramaz. Bununla birlikte aranan şey, bizzat insan tarafından icad edilebilir bir şey olmalıdır. Bunun sosyolojik ilginin tabiatını yansıttığını söylemek işi abartmak mı olur?

Émile Durkheim, aslında bireysel bir eylem olan, dolayısıyla kendi içinde

psikolojik ve psikiyatrik bir çözümlene gerektiren intiharın toplumbilimsel açıklamasının yapılabileceğini varsayar. Ortaya çıkan intihar vakâlarının etrafında, gözlemlenebilir olguların yoğunlaşmasına göre bir sonuca gidilebileceğini yöntemsel olarak kabullenir. İntihar olaylarının yaş, cinsiyet, din, mezhep, eğitim durumu, meslek, ülke v.s. genel dağılımlarıyla birlikte, yoksulluk ve maddi kayıp, aile üzüntüleri, kıskançlık, fuhuş, bozuk davranış, değişik üzüntüler, akıl hastalıkları, vicdan acısı, suç işlemeyle nedeniyle mahkûm olma korkusu, bedensel acılar, şansın ters dönmesi ve yoksulluk, kumar, vicdan acısı, koğuşturma korkusu, mutsuz aşk, akıl bozuklukları, dinsel delilik, kırgınlık, yaşama-dan bıkkınlık gibi başka bir çok biyografik ânlarla tekâbü edişine göre tasnif edilmesine dayalı bir yaklaşımda bulunur. Bütün bu olayların olduğu yerlerde intihar olayına rastlanabilmektedir. Bazı olaylarla intihar eyleminin buluşmasına daha sık rastlandığında, bu ikisi arasında nedensel bir ilişki kurulabiliyor. İntiharın sosyolojik açıklaması da en basit düzeyde bu ilişkinin kurulabilmesine dayanır.

Oysa intiharla ilgili yine Durkheim'ın çok farkında olduğu ve kitabı boyunca dile getirdiği başka yöntemsel sorunlar vardır. Birincisi, yukarıda da değindiğimiz gibi, intihar eyleminin bireysel mahiyeti ve intihar etmiş olanın artık iletişime kapanmış olmasıdır. Psikiyatrik prosedürlerle, intihara girişmiş olup başaramamış olanlarla kurulan diyalogların, başarmış olanların ruh dünyasını ne kadar yansıtabildiği tartışılır. Psikiyatristlere göre, intihar olayına girişenlerin büyük bir çoğunluğu, son âna kadar ölmeyeceklerine dair bir güvenle hareket ederler. Ya son anda kurtulabileceklerini veya giriştikleri eylemin kendilerini ölüm noktasına kadar götürmeyeceğini sanırlar. Çoğu da intihar işlemini başlattıkları anda pişman olmakta ve geri dönüş imkânı varsa değerlendirmeye çalışır. Yani, Schoupenhauer'in de dediği gibi, intihar eyleminin kendisi, ağırlıklı olarak ölüme dönük değil; yaşama dönük, varoluşsal (ex-istential) bir istence sahiptir. Bu yanıyla, doğrudan kendi bedeni hakkındaki toplumsal ihtimamı mesajının taşıyıcısı veya aracısı kılmaya çalışan bir eylem biçimi olarak başvurulur intihara. Ancak, başarabilenlerle başaramayanlar arasındaki farkı gerçekten de ortaya koyabileceğini kim iddia edebilir? Bu konuda açık bir bilinemezliğin karanlığında ilerlemek zorunda olan sosyolojinin, yola devam edebilmek için görünür alana çıkmasından başka çaresi var mıdır?

İkinci bir zorluk, intihar konusunda ortaya konulan istatistiklerin, kesinlikle intihar olayları hakkında ağırlıklı bir ilişki kurmayı mümkün kılabilecek kadar güvenilir olmadığıın yeterince bilinmesidir. Üstelik bu konu, tümevarımla ilgili bilim felsefesinde artık iyice kabul görmüş bir kuşkuyla çokça aşan bir zorluk alanıdır. İstenilen sayıda örnekleme rastgele seçebilme imkânından yoksun olmaktan kaynaklanan zorluk başka bir şeydir, sayısız vakâ arasında serbestçe bu tercihi yapabilmekle birlikte bunun tümevarıma imkân tanıyıp tanıyamaya-

çağıyla ilgili zorluk başka bir şeydir. Örneğin intihar olaylarının önemli bir kısmı, başka sebeplere dayalı ölümler olarak kayda geçmektedir. İntihara teşebbüs edip de başarısız olanlar, intihar ânına kadarki süreci büyük bir ihtimalle aynı şekilde yaşadıkları halde, başaramamış oldukları için çoğunlukla hiç bir kayda geçmemektedirler. Dolayısıyla intihar olaylarının toplamı, kendi içinde rastgele bir örneklem seçmeyi anlamlı kılacak bir dağılıma ve açıklığa sahip değildir. Bu durum, intihar dolayısıyla ortaya konulan metni iyice yaratıcı yorumla bağımlı hâle getirir.

Batman İntiharları

Son dört aydır, Batman'da yaşanmış olan intiharlar üzerine söylenenler gözönünde bulundurulduğunda, bu yönetsel zorlukların ve momentlerin ne kadar belirleyici olduğu görülebilir. Bu süre içinde ölümlerle sonuçlanmış 30 ile 40 arasında intihar vakâsı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ölümlerle neticelenmemiş ve bundan dolayı da kayda geçmemiş bundan epey daha fazla olduğu söylenen intihar vakâsı var. Ölümle neticelenmediği halde başka bir sebebe bağlanarak aile içinde bir sır olarak bırakılan, dolayısıyla istatistik kayıtlara geçmeyen vakâlar var. Aslında bütün bu vakâların hepsini toplam intihar olgusuna dahil etsek bile, ancak doğrudan intiharı hedefleyen ve başarıya ulaşmış, dolayısıyla istatistik kayıtlara geçmiş vakâları değerlendirebiliriz. İntihar çalışmalarıyla ilgili evrensel bir soruna sahip olduğumuzu bilerek başlayabiliriz yani.

Kuşkusuz, Batman'daki intihar vakâlarında ortak olan ve başka bir yerde gözlemlenmeyen bir yan vardır: Bunların yüzde sekseni 14 ile 24 yaş arasındaki kadınlar arasında yaşanmaktadır ve hepsi de Batman ve çevresinde yaşanmaktadır. Başlıbaşına bu durum, tabii ki Batman'da özel bir durumun var olduğunu ve bu durumun insanları intihara sürüklediğini kabul etmemizi sağlıyor. Gerçekten de intihar çalışmalarının ortak kabulüne göre kadınlar cinayet işlemeye de intihar etmeye de daha az yatkındırlar. Bu durum istatistik kayıtlara, kadınların intihar oranlarını her beş intihar vakâsında bir paya sahip olduğu şeklinde geçer. Nitekim Émile Durkheim, kadınların cinayet işleme konusunda eşit şartlar verildiğinde erkeklerden aşağı kalmadıklarını tespit etse bile,¹ intihar konusunda kadınların daha bağışık olduğuna, uyuşumsuz bir gerçek olarak gönderme yapar (Durkheim, 1996: 330). Gerçekten de Türkiye'de Devlet İstatistik Enstitüsünün kayıtlarına geçen intiharlarda da, erkeklerin intihar oranlarının her zaman ka-

1. Durkheim sadece kadınlara özgü, çocuk öldürmeler, düşükler ve zehirlenmeler gibi cinayet türlerine bakarak cinayet konusunda kadınlara yakıştırılan masumiyetin kadınların fizyolojik zayıflığı ve zarifliğinden kaynaklanan bir yanılsama olduğunu iddia ediyor, bkz. Durkheim, 1986: 329.

dınlarınkine oranla çok daha yüksek olduğu gözlemlenebilir (DİE, 1997). Dolayısıyla bu durum Batman'daki intiharları kendine özgü kılmakta, sosyolojik ilgiyi de doğal olarak harekete geçirebilecek bir sıradışılık görüntüsü vermektedir.

Ancak, bu durum sosyolojik ilgi ve merakı harekete geçirdiği kadar, bazı yerleşik gündelik hayat ideolojilerinin de fütursuzca dolaşıma girmesine zemin oluşturmaktadır. İlk olarak Batman'ın yerel gazetelerinde dikkat çekilen intiharlar, ulusal medyanın da dikkatini çektiği andan itibaren devreye giren hazır ideolojik açıklamalar, bölge hakkında beslenen bütün mitolojilerin su yüzüne çıkmasını da sağladı. Başlıbaşına bu açıklamalar üzerinde düşünmek bile, sadece toplumun kendini intihar söylemleri üzerinden ifade biçimleri açısından değil, aynı zamanda Güneydoğu, kadın, terör, devlet, Kürtlük-Türklük ve sair konularda insanların yedeklerindeki bütün dertleri döktürebilmek için nasıl bir vesileye muhtaç oldukları açısından düşünmeye değer. Yıldırım Türker'in "Hakkari, Batman, Yad Eller!" başlıklı yazısı (Radikal, 29 Ekim, 2000) intiharları konu edinerek Doğu hakkında birden bire açığa çıkarılan bütün bu dertlerin, oryantizmin Doğu'yu konu edinen, konu edindikçe bir sorunlar alanı olarak Doğu'yu var eden söylemini yeniden ürettiğine dikkat çekiyordu: "Doğu, bilinmeyen, küçük görülen, kafalarda ve gönülde durmadan uzağa, daha uzağa itilen dünyayı adlandırır. Boylamla ilgisi yoktur. Kafalardaki bir coğrafyanın adıdır. Orada olup bitenler hep masal ürpertisiyle dinlenecek, en fazla buradaki, Batı olduğunda hemfikir olduğumuz uzaydaki hayatın sağlaması olacaktır. Doğu hakkında söz üretmenin altın kuralı şudur: Bir yandan orada olup bitenleri asla kavrayamayacağımızı, oranın töresinin töremize benzemediği ve yoğun antropolojik çalışmalar gerektirdiğini hissettirmek" (Türker, 2000: 3).

Türkiye'de ulusal düzeyde yayınlanan hemen hemen bütün günlük gazeteler ve ulusal televizyon kanalları Batman'daki intiharlar üzerine özel yayınlar yaptılar. Kuşkusuz, bu yayınların çoğunun üslûbunda ve haberlerin kotarılış biçiminde, kendiliğinden bir merakı gidermekten ziyade, habere gerekçe oluşturacak abartıların ciddi payları vardı. Bir haber sanayiinin üretim-tüketim sürecinin bütün şartlarına uyan verimli bir kaynak söz konusuydu. Tek tek her haberin üretilip sunulma biçiminde ne tür malzemelerin nasıl bir terkiplerle servise sokulduğunu analiz etmek değil niyetimiz. Ancak bütün bu haberlerde yaygın olarak kullanılan bazı mitolojik malzemelerin Batman'daki intiharların ortaya koyduğu metni yazarlarının niyetinden, bu niyeti herkesten daha iyi bizim ortaya koyabileceğimiz gibi bir iddiaya girişmeden, çok fazla koparmış, temellük etmiş ve yaşayanların tabaklarına servise sokmuş olduğuna dikkat çekmek istiyoruz.

İntiharlar, Çözülmekte Olan Aşiretin Son Kötülüğü mü?

Örneğin, Batman'daki intiharlar için sıkça başvurulan bir tipleme "aşiret kurallarının baskısı ile şehir hayatının cazibesi arasında sıkışıp kalmış genç kadın" tiplemesiydi. Bu tiplemenin medyadaki yer alışı ne tür göndergelere sahip olursa olsun, geleneksel bir dünyaya ait olan ve sürekli negatif içerimler yüklenen aşiret kurumunun çözülüp giderken yaptığı son kötülükleri, bir anlatının heyecan uyandırıcı tonuyla veriliyor. İçerdiği bütün kültürel motifleriyle birlikte bir toplumsal geleneğin çözülüp gitmesine duyulabilecek her çeşit nostaljik hüznü bile engelleyecek bir anlatıdır bu. Güneydoğu'da insanların geleneksel olarak taşıyageldikleri aşiret ilişkilerinin ne mevcut hâliyle ne de yozlaşmamış veya bundan daha eski² hâliyle, belki de savunulabilecek hiç bir tarafları yoktur. Ancak, bugün Güneydoğu'da yaşanmakta olan hızlı toplumsal dönüşüm içinde aşiret ilişkilerinin, modern toplumsallık biçimlerinin karşısında ne rekabet edebilecek gücü kalmıştır ne de zaten alaşağı edilmişken bıraktığı boşluğu henüz dolduramamış hızlı modernleşmenin günahlarından sorumlu tutulabilir. Açıkçası, aşiret ilişkilerinin veya geleneksel ilişkilerin Batman'da, modern hayat özelemlerine karşı bir direniş oluşturabilecek kadar güçlü olduğu düşüncesi, sadece bir galatı meşhurdur. Tamamen, göçle kurulmuş bir şehir olan Batman'da aşiret ilişkileri hiç kalmamış değilse bile, kozmopolit bir şehir hayatı içinde en fazla üstüste binmiş bir kaç kimlik katmanı arasında gevşek bir mensubiyet duygusuna kadar azalmış bulunmaktadır. Belki de seçimlerde etkili olabilir, ama hiç bir zorlayıcı yanı yoktur.

35-40 yıl içinde 5000'den 400 000'e hatta daha fazla bir miktara ulaşan nüfusun travmatik etkiler barındıran artışı, katı olan her şeyi buharlaştıracak bir hararetle geleneğe ait ne varsa buharlaştıracak boyuttadır. Esasen Batman'da kaldığı kadarıyla aşiret bağları bile modern dünyanın kimlik düzenleriyle kıyaslanabilir özellikler sergilemektedir. Bu şehirde radikal ideolojilerin hitap ettiği kitleler, bu kitlelerin bu ideolojilerden beklentileri, en sağından en soluna kadar, modernleşmenin kendine özgü bir görüntüsünü vermektedir. Dolayısıyla kadınları intihara sürükleyen aşiret bağları motifinin Batman'da bir karşılığının bulunmaması bir yana, hitap ettiği medya tüketicilerinin yaygın bir gündelik hayat

2. Yozlaşmamış veya otantik ile eski olmayı neden bir arada düşünmek zorunda kalıyoruz hep? Bir toplumsal ilişki biçiminin otantik olması için ne kadar eski olması gerekiyor? Aşiret ilişkileri eski hâliyle, bireyin hayatının tamamını kuşattığında otantikti de bugün aldığı biçimiyle bu otantikliğini kaybetmiş sayılabilir mi? Aslında aşiret ilişkilerinin dönüşmüş olduğundan söz etmek her zaman mümkün, ama belli bir formun diğerinden daha otantik olduğundan sözetmemizi gerektirecek hangi ölçüt vardır elimizde? Cevaplarını büyük ölçüde içinde barındıran bu sorular üzerine daha derin bir düşünüm için bkz. Adorno, 1973

ideolojisine karşılık vermektedir. Aşiret ilişkileri, geleneğe ait, hatta bir yanılla irticaya ait bir motif olarak son kötülüğünü yapmaktadır. Bunun revaçta olan militarist çağrışımları gereği, kahraman askerlerimizin önünden kaçıp giderken güçleri önlerinde ne bulurlarsa yakıp yıkmaya, savunmasız insanları öldürmeye yeten korkak düşman güruhu motifiyle mukayesesi mümkündür. Olayın doğası, erkeklerin değil de kadınların intihar olaylarının kurbanları olması, alttan alta gücü kadınlara yeten bir kötü motif olarak aşireti göstermektedir.

Doğrusu, aşiret ilişkileri bireye bir hayat enerjisi, sevinci, anlamı ve anlatısı sağlar. Hayatında bir boşluk bırakmayan bir ilişkiler ağı içinde bireyin modern dünyaya özgü "kopukluğun", diasporik şartların, baş döndürücü değişimin yarattığı bunalıma yakalanması daha zordur. Durkheim'ın intihar analizlerinin önemli bir bulgusu, modernleşmenin veya kentleşmenin yarattığı normsuzluğun, başlıbaşına toplum içinde varolan intihar potansiyelini açığa çıkarttığı yönündeydi. Modernleşmenin, hele hızlı modernleşmenin doğal sonucu, bireyin hayatını anlamlandırdığı simgesel çerçeveleri silip süpürmesiydi. Diğer yandan intihar istatistikleri, her zaman için aşiret veya aile ilişkilerinin çözülmesiyle olumlu bir nedensel ilişkiyi yansıtırlar. Dolayısıyla, modernleşme her şeyden önce geleneksel toplumsal ilişki örüntülerini çözmek suretiyle intihar potansiyelini açığa çıkartır.

Simgesel Çıkmaz ve Aşırı Simgesellik Arasında Şiddet

Aslında, Güneydoğu'daki intiharları, son yirmi yıldır bölgede genel bir kültür haline gelmiş olan şiddetten ayrı düşünmemek gerekiyor. *Birikim*'deki bir yazısında Ömer Laçiner, PKK militanlarının intihar olaylarına, açlık grevlerine ve kendini feda etmeye varan eylemlerine vurgu yaparak, kendi bedenini bu kadar çok kolay fedâ etmenin hayatla ilgili hangi beklentiye dayandığını çok anlamlı bir biçimde sormuştu (Laçiner, 1992: 5). Hayatın daha iyi kurulmasına dönük hiç bir talebi kaldıramayacak kadar ileri giden bu şiddetin başlıbaşına bir gündelik hayat kültürü haline geldiği bu toplumda bugün karşılaştığımız intiharların, intiharın ancak konvansiyonel anlamına bir dönüş olarak görülebileceği söylenebilir ilk etapta. Aslında Richard Rorty'nin yaklaşımını Durkheimcı analize uyarlısak bu aşırı şiddet, büyük ölçüde bu toplumun kendisi hakkında kendine anlattığı öykünün artık bir anlamı olmamasının da bir sonucudur. Zaten Zizek'in de belirttiği gibi "Gerçek şiddetin patlak vermesi simgesel bir çıkmaz tarafından koşullanır. 'Gerçek' şiddet bir toplumun yaşamını garantileyen simgesel kurgu tehlikeye düştüğü zaman ortaya çıkan bir harekettir (Zizek, 1996: 66-67). Genelde Güneydoğu'da, özelde ve daha yüksek oranda Batman'da, insanların aşiret ilişkileri, sağ, sol veya resmî ideolojilerin insanlara anlattığı hiç bir öykü-

nün bir anlamının kalmamasına yol açan ürkütücü bir güvensizlik ortamı, aşırı şiddeti besliyor. Ancak bu anlam kaybının temel sebebi de zaten yine bu aşırı şiddetten başka bir şey değildir. İnsanların kendileri hakkındaki öyküleri yittiğinde, insanı yaşamaya tutkuyla bağlayan motivasyonlar azalıyor, hayatın olağan akışı esnasında karşılaşılan maddî ve manevî sıkıntıların karşısında hayattan vazgeçmek, yani ölüm, diğerleri arasında tercih edilmesi gittikçe kolay hâle gelen rutin bir seçenek olarak yerini alıyor.

Bu aşırı şiddetin neden erkeklerde değil de ağırlıklı olarak kadınlarda intiharlara yol açtığına gelince. Kuşkusuz, Güneydoğu özelinde modernleşme sürecinin kadınlar üzerinde çok kendine özgü sonuçları olmaktadır. Bu sonuçlarla ilgili değerlendirmeyi aşağıda yapacağız. Ancak öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, şiddetin bir türü olarak intiharı geniş anlamıyla aldığımızda, erkeklerin daha az intihar etmediklerini saptayabiliriz. Şiddetin bir gündelik hayat kültürü olarak yaşandığı 15-20 yıllık bir süre içerisinde "yaşamaktan vazgeçme"nin tek yolunun kendini öldürmek anlamında intihar olmadığını gördüğümüzde, erkeklerdeki intihar oranının, kadınlara nispetle, intihar olaylarındaki ortalama değerlerden daha düşük olmadığını görebiliriz. Gerçi, Durkheim'ın şekillendirdiği intiharın sosyolojik terminolojisinde, ucunda ölümün kayda değer bir ihtimal olarak bulunduğu bir işe girişmenin de bir çeşit intihar sayıldığını biliyoruz. Bencil olarak nitelendirdiği, tamamen kişisel acılara ve hayatın katlanılmazlığına karşı ortaya çıkan türüne karşılık, kendini toplumsal bir değer veya amaç için fedâ etme kültürü de bir çeşit intihardır (Elcil intihar). Bu da Zizek'in bahsettiği "simgesel çıkmaz" durumunda kalmış olmaktan dolayı değil, aksine "yoğun bir simgeselleştirme" ortamından kaynaklanan bir intihar biçimidir. Yoğun, hatta aşırı, simgeselliğin, simgesel çıkmazla aynı ölçüde hayatın şartlarını zorladığı veya bu şartlardan koptuğu anda, ölüm, şehitlik söylemleri aracılığıyla estetik bir seçenek olarak hayatın en normal seçenekleri arasındaki yerini alır. Güneydoğu'da her iki durumda, ya simgesel yoğunluktan veya simgesel çıkmazdan beslenen intihar kültürü, kadın ve erkekler arasında en fazla intiharın gerçekleşme biçimi itibarıyla bir fark gözetir.

Doğrusu, bu intihar vakâlarında şaşırtıcı olan, bu açıdan vakâların kendilerinden ziyade bunlara yönelik medyatik düzeydeki ulusal ilgidir. Bölgede, bir kültür olarak insanların kendi bedenlerini hoyratça ölümün kucağına atacak bir davranış tarzını çok iyi beslemiş oldukları belli. Ancak bu yeni bir durum değil ki. Bunun bir kültür hâline gelmesi için bile zaten yeterince zaman geçmesi gerekiyor. Bu esnada, insanların güpegündüz sokak ortasında çoluk çocuğun önünde öldürüldüğü; kardeşlerin birinin diğerininkinden başka bir örgüte mensup olarak birbirleriyle öldüresiye bir husumetin içine girdikleri, bir çok insanın garip bir biçimde kaybolmasına alışılmış olduğu, üstüne üstlük hızla yaşanan göçün zihinsel yaşam üzerindeki şok metropol etkisinin (Simmel, 1991) işlediği

bir ortamla, Durkheim'ın tasvirini yaptığı ve intihar üretmeye yatkın gördüğü sanayi toplumunun anomik koşulları rekabet edebilir miydi acaba? Aslında şiddet ve ölümü bir kültür olarak kanıksamış bir toplumda kadınların intiharları, her birinin içermesi muhtemel medyatik tüketime müsait unsurlarından dolayı özel bir dikkati çekiyor olabilir. Bu yolla, Doğu üzerine işleyen bütün oryantalistik güdülerin iştahları kabartılır ve bu iştaha, karşılığı fazlasıyla tahsil edilen bir servis yapılır. Bu arada Doğu'da ölümün toplumun genelinde gündelik hayatın en sıradan, en rutin olaylarından biri olduğu gerçeği, 30-40 kadın intiharının -bizatihi bir delilik türü olarak intiharın- marjinalliği mesabesine indirilebilir: Doğuyu kimse öldürme de, o zaten kendi kendine ölür!

Aslında şiddetin uzun süren varlığı, hedefi bu olsa bile, her zaman "simgesel bir dünyayı yıkıcı" bir etkiyi zorunlu olarak yapmaz. Hatta tam bir simgesel direniş alanının oluşumuna katkıda bulunması da mümkündür. Vietnam'da, Bosna'da ve şimdi Filistin'de, şiddetin, bütün müstehcenliğine ve yıkıcılığına karşılık, telafi edici yoğunlukta bir simgeselliği sürekli beslediğine şahit olunmuştur. Kuşkusuz, bunda simgeselliğin çözümlenmesini engelleyen daha köklü ve yerleşik bir özdeşlik duygusunun varlığı kadar, öteki'nin açık karşıtlığının da önemli bir payı vardır. Ne Filistin'de ne Bosna'da, hatta ne de Vietnam'da çatışan tarafların birbirlerini, hoşgörü stratejileriyle temellük etme arayışları yoktur. Aksine bütün boyutlarıyla birbirlerine karşı işleyen bir imha veya kıyım iradesi, iktidarın daha ince stratejilerine dikkat çekmeyi gerektirecek hiç bir neden bırakmaz.

Şehir, Melankoli ve İntihar

Ne var ki, Güneydoğu'da intiharların aşırı simgeselleştirmeden mi, simgesel çıkmazdan mı kaynaklandığını söylemek, bu açıklamalardan sonra bile daha bir kolaylaşmış sayılmaz. Çünkü bunlar, bir toplumda bir kültür haline gelmiş şiddet ile simgesel dünya arasındaki etkileşimle ilgili teori-merkezli açıklamalar. 1985 yılından bu yana PKK ve Hizbullah'ın kendilerine özgü tarzlarla yüklenedikleri şiddet, Batman'da gündelik hayatın bütün anlamlı çerçevelerini yıkmıştır. Buna ilaveten, güvenlik tekniklerinin uygulama biçimi bu yıkılan çerçeveleri tamir etmeyi veya daha anlamlılarıyla ikâme etmeyi değil, muhtemel çerçeveleri daha da sulandıran bir etkiyi gözettiğinden, bir şehirde zaten doğal olarak varolan güven sorununu anormal boyutlarda büyütür. Şehir hayatındaki güvensizlik vatandaşların kurumlara, görevlilere, örgüt vaatlerine, siyasal ve toplumsal liderlere karşı olduğu ölçüde, insanların en yakın akrabalarına karşı bile duyulmaya başlanmıştır. Böyle bir ortamda, aile baskısı ile intiharlar arasında kurulan ilişkiler ilk anda akla çok yatkın bir nedensel ilişki gibi görünse de, bu baskıla-

rın ailelerin son kozları olduğu da bir o kadar anlaşılır bir durumdur. Üç kardeşin farklı siyasal veya örgütsel kamplara angaje olmasının sıradan bir tecrübe olduğu düşünülürken, araya giren şiddet raconları gereği, kardeşlerin bile birbirlerine karşı bir güven aşınmasına uğramaları beklenebilir. Bu durumda ailelerin son bir savunma refleksiyle mensupları üzerinde görece bir denetim ve baskı ortamı oluşturmaya çalışması bir gerçektir. Ancak bu baskının ne kadar işlevsel olduğu, aile mensuplarını dışarıda yaşanan hayata karşı ne kadar yalıtılabildiği tartışılır. Şehir hayatı, her zaman kaçıp gizlenebilmek, üzerindeki baskılardan kaçamaklar yapabilmek için elverişli kuytu mekanlar ve imkânlar barındırır. Ancak bu mekanlar insanın kendini hayata canlı bir biçimde devam edebilecek şekilde onarmasını sağlayabileceği gibi, melankoli ve keder rejimine³ sadakatini daha da pekiştirebilir.

Güneydoğu'da intiharların artışı, terörün yıkılışıyla birlikte yaşanan bir çeşit post-travmatik sürece bağlayanlar da oldu. Televizyon programlarında bir çok uzmanca tekrarlanan bu görüşe göre, terör örgütlerinin başarısızlığa ulaşmasıyla birlikte insanlarda yıllardır birikmiş bazı duygular, umutlar, gerilimler ve beklentiler birden bire insanları katlanılamayan bir boşluğa sevkedecek kadar tükenince, insanlar intiharı kolay düşünür hale geldiler. Kuşkusuz bu açıklamaya dayanarak bir kaç intiharı her zaman açıklamak mümkündür. Ancak bir kaç örnekten yola çıkarak bütün intiharlar açıklanamayacağı gibi, böyle bir nedenden dolayı neden erkeklerin değil de genç kadınların intihar ettikleri açıklanamaz. Çünkü, kadınlar terörün bitmesiyle birlikte yaşanması muhtemel travmadan, erkeklere nazaran daha az etkilenirler. Böyle bir boşluk hissine kapılması gerekenler kadınlar değil erkeklerdir. Doğrusu bu açıklama da diğerleri gibi, intihar olaylarına yakıştırılmış bir açıklama. Gerçekte, eldeki intihar vakâları üzerinde tek tek inceleme yapılabildiği kadarıyla, neredeyse çok azının birbirleriyle benzer özellikler arzettiği görülmektedir. Belki de herkesin elinde kendi hikayesini doğrulayabileceği kadar veri vardır. Ancak bu verilerin toplamından tek bir hikaye değil, çok sayıda, belki de intihar vakâsı kadar farklı hikaye çıkarılabilir. Oysa herkes kendi örneklerinden yola çıkarak bütün intihar vakâlarını açıklamaya kalkışıyor.

İşte intihar vakâlarından bir kaç hikaye:

1. Bir evde, dar etek giydiği için babası ve abisi tarafından kıyasıya dövülen bir genç kız, canına tak ettiği için intihar etmiş. Genç kız bıraktığı günlükte, kendilerini döven anne, baba ve abisine karşı duygularını şu sözlerle ifade etmiş: "Çok savaştım onlarla, ama savaşı kazanan da ben olacağım, onları öyle pişman ettireceğim ki, neye uğradıklarını şaşıracaklar!" (Milliyet, 23 Ekim, 2000). Burada kız intiharı, bir öfke ve hınç ânında hasımlarına karşı bir silah olarak kul-

3. Melankoli ve keder rejimlerinin, ince iktidar stratejileri olarak, toplumsal işlevlerin güzel bir çözümlemesi için bkz. Güzel, 2000 (bu sayıda).

lanmaktadır. Yaşamaktan vazgeçmekten ziyade yaşamaya tutkuyla sarılışın bir ifadesi var. Kendi yokluğu pahasına dünyada varolma tarzının bir keşfi.

2. Bir kız bolca Kur'an okumuş ve kendini dine vermiş; yaşadığı hayatın İslâm'dan çok uzak olduğunu düşünerek bunalıma girmiş, içine kapanmış ve sonunda intihar etmiş. Kanal D'nin olayı veriş biçimi, diğer bütün nedenleri önemsiz kılacak bir vurguya sahiptir: Genç kızlar, fazla dindarlıktan intihar ediyorlar!

3. Bir kız, bir uzman çavuşa aşık olmuş; sonuna kadar evleneceğini düşünerek sevgilisiyle ailesinden gizli gizli buluşup ilişkiye girmiş. Sonuçta çavuş kızı yüzüstü bırakıp gitmiş. Kız intihar etmiş. Burada kızın terkedilmiş olmanın dayanılmaz acısı yüzünden mi, yoksa girdiği yasak ilişkinin namus boyutlarından dolayı başına geleceğinden duyduğu endişeden dolayı mı ölümü seçtiğine kim karar verebilir?

4. A. B'yi "nasıl olsa evlenip gidecek. Masraf etmeye ne gerek var?" diye okutmadılar. Okumakta ısrar eden A. B. abileri tarafından dövülünce intihara girişti Burada, A. B. 1. örnekteki gibi, baskılara karşı çaresizliğinden dolayı mı, yoksa abilerine karşı bir çeşit cezalandırma biçimi olarak mı intiharı seçmiştir?

5. Batman'ın Sason ilçesinde bir kız, belirlenemeyen bir nedenle evinde, babasına ait tabancayla şakağına ateş ederek, yaşamına son verdi. Aslında elimizdeki örneklerin büyük çoğunluğuyla ilgili bütün bilgi notları bundan ibarettir.

6. Ulaşılabilen olayların gözlemlerinden çıkan ilginç bir sonuç: Terör bölge insanını paranoyak yaptı. İşsizlik çok belirgin, gelir dağılımı dengesiz. Aile içi şiddet çok yaygın. Sosyal yapı, teknolojiye yetişemiyor. Bölgeden kurtulmak amacıyla kamu görevlileriyle ilişkiye giren kızlar, namus infazından kurtulmak için intihar ediyor (*Milliyet* 23 Ekim, 2000).

Örnekler, daha da çoğaltılabilir, ancak bunların hepsi, bir şekilde medyanın kendi hikayeleri açısından seçtiği ve ulaşabildiği vakâlardır. Bu vakâların dışında kalanların tek tek hikayeleri, belki bir kısmı birbirine benzer, ama birbirinden ayrıdır. Bununla birlikte hepsinde ortak olan, Batman'da gerçekleşiyor olmanın yanı sıra, genç kadınların oranının erkeklerinkine oranla anormal ölçüde yüksek olması ve bunların arasında da daha büyük bir kısmının şehre terörün doğrudan veya dolaylı sonucu olarak göç etmiş insanların arasından olması. Belki biraz ışık tutabilir diye tam da bu göçü yaşamış kadınlar üzerine yaptığımız bazı araştırmaların bulgularına bakmakta fayda var.

Batman'da Kadın ve Göç: Bazı Ampirik Bulgular

Batman'da şehre son 15 yılda göç etmiş insanların oturduğu 48 hanenin kadın-

larıyla yapılan görüşmelerde⁴ kadınların boş vakitlerinde ağırlıklı olarak (%54) boş vakitlerinde televizyon seyrettikleri, gazete okudukları (%29), buna karşılık çok azının (%12) Kur'an okumak veya dinî bir eylemde bulunmak gibi bir faaliyet içinde oldukları tespit edilmiş.

Kadınların %73'ü en fazla dört çocuk sahibi olunabileceğini düşünüyor. Geriye kalanlar, "Allah ne kadar verirse" gibi, nüfus planlaması kavramına geleneksel bir değere referansla direnmeye devam edenlerle "beş çocuk" sayısını ideal sayanlar arasında eşit olarak bölüşülüyor. Bunların %69'u çocuğu ileriki hayatta sigorta olarak görüyor ve çok azı artık dinî referanslarla çocuk sayısının çok olması gerektiğini düşünüyor (%12). Büyük bir çoğunluk da çocuk sayısının tamamen ekonomik nedenlerle azaltılması gerektiğini düşünüyor. Zaten %71'i de aile planlamasının uygulanması gerektiğini düşünüyor.

Göç edenlerin %63'e yakını konut sorununu oturdukları eve sahip olacak şekilde çözmüş geri kalanlar kirada oturmaktadırlar. Hepsinin evinde televizyon ve buzdolabı var. Sadece birinin evinde müzik seti ve sadece dördünün evinde telefon yok. Yine sadece ikisinin evinde çamaşır ymakinası yok. Sadece ikisinin evinde bilgisayar var. Bununla birlikte şehirli yaşam tarzının işaretleri sayılabilecek koltuk takımı (%67) ve yemek masası (%35) kayda değer sayılara ulaşmış durumda.

Büyük bir çoğunluğu şehirdeki yeni hayatlarında geçmiş (köydeki) hayatlarına oranla bir iyileşme olduğunu düşünüyor (yaklaşık %70). Bu yüzden kadınların ancak %17'si bütün şartlar sağlandığı ve köy hayatı cazip hâle getirildiği takdirde köye geri dönebilmeyi arzu ettiğini, buna mukabil, diğerleri köye bir daha dönmeyi istemediklerini söylüyor. Çünkü kadınların büyük bir çoğunluğu (%75-80), şehir hayatında köydekine oranla kendilerinin veya çocuklarının evlilikleri, yetişme veya yetiştirilmesi ve bir mesleğe hazırlanmasında ev içindeki sorumluluk ve etkinliklerinin artmış olduğunu, köydeki kadınlara oranla daha yüksek bir statüye ulaşmış olduklarını, ev içindeki her çeşit karar alma sürecinde etkilerinin daha fazla artmış olduğunu düşünüyorlar.

Kadınların sosyal hayatlarında, evin dışına çıkmadıkları yönünde yapılan tespitlerin büyük bir görüş eksikliğine dayandığını gösteren şey, zaten bu toplumsal katmanların en önemli sosyal ilişkilerinin komşu ve akraba ilişkileri olduğunu görememeleri. Bu açıdan bakıldığında, kadınların %66.7'si hayatlarını fazlasıyla dolduran yoğun işlerinden arta kalan zamanlarını komşu ziyaretleriyle değerlendiriyorlar ve bunlar hiç bir şey yapmadan çoğunlukla (%81) sadece "sohbet" ederler, paralı toplantı günlerinin gereklerini yerine getirirler (%31). Komşularının çoğu akrabalarından oluşan ailelerin oranı %38 iken tamamen

4. Kendi seminer çalışması için bu görüşmeleri yürüten ve bu konudaki gözlem ve bulgularını aktaran sevgili Adnan Tokgöz'e (Tokgöz, 2000) ve beraber çalıştığı arkadaşlarına teşekkür ederim.

şehirde karşılaşılan komşuluk ilişkilerinin oranı %62'lik bir oran tutmaktadır. Kadınların evlilik tercihlerinde çok azı dindar (%6) veya akraba (%2) koca isterken, geri kalanlar, yakışıklılık, tahsil, zenginlik, köklü bir aile ve iyi bir iş sahibi olmayı tercihlerinde belirleyici tutmaktadır. Başlık parasını onaylayanların oranı %13 iken diğerleri onaylamayanlar arasında yer alıyor. Kadınların %45'i dışarıda örtülü veya bir akraba eşliğinde gezmeyi doğru bulurken diğerleri başı açık ve yanında hiç bir yakını bulunmaksızın da gezebileceğini düşünüyor (%55). Kadınların %65'i evlenecekleri kişiyle mümkün olduğu kadar çok görüşüp önceden iyice tanışmayı gerekli görürken geri kalanları az görüşmek gerektiğini savunuyor. %16'sı akraba evliliğini onaylıyor %84'ü onaylamıyor. Kız çocuğunun gelecekteki durumu için kadınların %65'i iyi bir eğitimi daha önemli görürken, %35'i iyi bir evliliği daha önemli görüyor. Kadınların %77'si kız çocukların okuyabildikleri kadar okumaları gerektiğini düşünüyor. Görüşülen evli kadınların %57'si 12-16 yaşları arasında evlenmiş oldukları halde sadece %4'lük bir oran, kızların en az 16-18 yaşları arasında evlenmesi gerektiğini düşünüyor. Kadınların %98'i kadınların para kazanmak için çalışabileceği veya duruma göre çalışabileceğini düşünüyor. Çoğu şimdikinden daha iyi bir tahsile sahip olmayı arzu ediyor (%90).

Görüşülen kadınların %58'i ne kocasına ne de başka kimseye sormadan oyunu kullanıyor veya kullanılması gerektiğini düşünüyor. %35'i özel radyolara veya televizyondaki canlı yayınlara veya yarışmalara katılmaya teşebbüs etmiş ama katılamamış; %4'ü ise teşebbüs edip katılmış.

Her şeyden önce bütün bu verilerin modernleşme veya şehirleşme lehine değerlendirilebilecek göstergelerinin, Siirt'te düzenlediğimiz anketlerde (Aktay, 1999a; 1999b) çok daha düşük çıktığını belirtebiliriz. Bu da kuşkusuz her şeyi açıklayamasa da, en azından şunu gösteriyor: Batman şehirli değerlerin çok hızla benimsenip yayıldığı bir şehir görünümünde. Zaten nüfus artış hızı ve şehirleşme tarzı itibarıyla bu, hemen farkedilebilir bir durumdur. Siirt'teki araştırmalarımızda da tespit ettiğimiz kadarıyla kadınlar, bu tür modern değerleri benimsemeye, erkeklerden daha istekli ve yatkın görünüyorlar. Ancak bunun erkeklerle kadınlar arasında, kadınları intihara sürüklemeye yetecek kadar yüksek bir gerilim oluşturduğunu düşünmeyi gerektirecek fazla bir şey yoktur. Aksine, zorunlu göçün sonucunda yaşanan şehirleşmenin aile içinde kadının statüsünü eskiye oranla daha da yükseltmiş olduğu rahatlıkla görülüyor. Bunu kadınlar da onaylıyor. Bununla birlikte, bölgeler arasında bu konuda bir fark var ve bu fark olayı travmatik bir niteliğe büründürebilecek bir niteliğe sahiptir. Örneğin bütün göstergeleri itibarıyla, kadının şehirli değerleri benimseme hızı Batman'da Siirt'tekine oranla çok daha yüksek. Siirt'te de süreç aynı istikamette seyrediyor olsa da, yavaş olduğundan, geçişin sancıları daha hafif oluyor. Ancak orada da kalan sağların ruhsal durumları, kişilikleri, eğitim durumları, hayatla ilgili bek-

lentileri ve yaşama motivasyonları açısından çok iyimser sonuçlar çıkmıyor.

Doğrusu, modern değerlerin yayılmasının çok doğal bir yolu televizyon ve diğer medya aracılığıyla aşılana bir hayat tarzı ve anlayışı ise, diğer bir yolu da doğrudan siyasi müdahalelerle insanların geleneksel hayatlarına karşı hızla, bazen şok derecesinde soğutulmaya çalışılmaları olmaktadır. Siirt'te Toplumsal Kalkınma Projesi çerçevesinde kadınlara yönelik faaliyetlerde, kadınlarda her çeşit geleneksel hayat örüntüsüne karşı bir antipati yaratmanın hedeflendiği görülmüştür. Modernleşme bölge insanının kendi içsel değerlerinin ve geleneksel yaşam örüntülerinin yeni zamanlara uygun bir biçimde dönüştürülüp geliştirilmesi yoluyla değil, o değerler ve örüntülerle bir dikotomi çerçevesine sokularak gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Genç kızlara bedava dağıtılan el radyoları aracılığıyla, hedeflenen Türkçe eğitimi ve modern değerlerin taşıyıcısı pop kültürü olmaktadır. Buna ilaveten, bölgeye getirilen ve kapalı spor salonları, hatta yetmeyince şehir stadlarında konser verdirtilen pop müzik sanatçılarına karşı uyarılan idolleştirici sempatinin gözle görünür artışı, siyasî programların kendi başarılarını ve zaferlerini kanıtlayan göstergeler olarak ön plana çıktıkça, genç kızlardaki ruhsal boşluğun hangi safhalara ulaştığı kimsenin umurunda olmamaktadır. Siirt ve Batman'daki genç kızlar arasında daha önce tespit ettiğimiz ilginç manzarada, bir şekilde Kürt milliyetçiliğinin lügatçesiyle dünyasını anlamlandırıp dolduran gençlerin birinci idolü olan Şiwan Perver yıkıldığında yerine ikâme edilmeye hazır bekleyen idol Banu Alkan'dır. Her ikisinin temsil ettikleri anlamlar bâkî kalmak üzere, kuşkusuz isimleri değişebilir.

Bu kızlara, kılık-kıyafet kampanyaları aracılığıyla yine yardım kapsamında dağıtılan kıyafetler aile erkeklerini rahatsız edecek şekilde, şimdiye kadarki giyim kuşam stillerini zorlayacak özelliklere sahip görülmüş. Bu konuda erkeklerden yana ciddi rahatsızlıkların ifade edildiği gözlemlenmiştir. Zaten hızlı göç dolayısıyla şimdiye kadar güçlü bir biçimde yaşadıkları değerlerin ve yaşam örüntülerinin hızla çözülmesiyle tam bir boşluğa ve şoka girmiş kızların bu durumu, aslında her çeşit ideolojik akkültürasyona karşı savunmasız bir konumdur. Bu durumda Toplumsal Kalkınma Projesi çerçevesinde sosyalize edilmeye çalışılan kızlara, aşılanamaya çalışılan ve hiç bir metafizik göndergesi olmayan kültürün yaratacağı etkinin hiç bir sosyolojik ön değerlendirmesi yapılmamıştır. Açıkçası aşılana bu kültür herhangi bir ahlâkî değerın bünyedeki tutunumunu imkânsız hâle getiren bir etki yaratıyor. Kızların devam ettikleri kurslar, etrafında yasak ilişki peşindeki erkeklerin cirit attıkları mekânlara dönüşmekte, daha iyimser ihtimalle masum çöpçatan işlevi çerçevesinde kızların melankoli üretip tükettikleri, bu yolla giriştikleri ilişkileri sürdürdrebildikleri kaçamak alanlar olarak işliyor. Bu tarz ilişki örüntülerinin bölgenin toplumsal dokusu üzerinde bir apse yapmaması düşünülemezdi.

Güneydoğu'da genç kızların İntiharları, parametrelerini bu gerçeklerin oluş-

turduğu bir ortamda, insanların kendi bedenlerine karşı gelişen algılarının yol açtığı eylem örüntülerinden sadece birisidir. Orada şu veya bu nedenle insanlar zaten çok kolay ölüyorlar. Bütün bu ölümlerin arasında genç kızların intiharlarının gündeme bu kadar fazla gelmesi, olayın medyatik kullanım değerinin yüksek olmasından kaynaklansa da, gündeme geliş biçimi kalan sağlara ilişkin hiç bir ihtimamı gözetmiyor.

REFERANSLAR

- Adorno, T. W., 1973, *The Jargon of Authenticity*, Almanca'dan çev. K. Tarnowski ve F. Will, London: Routledge and Kegan Paul.
- Aktay, Yasin, 1999b, *Güneydoğu'da Hızlı Göç Yollarında Modernleşme ve Kadın*, yayımlanmamış araştırma raporu.
- Aktay, Yasin, 1999a, *Umut ve Kaygı Arasında: Güneydoğu'da Lise Gençliğinin Yaşam Dünyaları Üzerine*, yayımlanmamış araştırma raporu.
- Durkheim, Émile, 1986, *İntihar*, Fransızca'dan çev. Özer Ozankaya, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Güzel, Murat, 2000, *Özeleştirici Temrinleri: Maglupların Dili ve Ethosu*, *Tezkire*, sayı: 18.
- İntihar İstatistikleri*, 1997, Ankara: DİE.
- Laçiner, Ömer, 1992, *Şiddet Kültürü Beynimizin Orta Yerine Yerleşirken*, *Birikim*, Sayı: 88.
- Tokgöz, Adnan, 2000, *1985-2000 Yılları Arasında Güneydoğu'da Göç Olgusu ve Kadının Durumu*, yayımlanmamış saha çalışması, Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.
- Türker, Yıldırım, 2000, "Hakkari, Batman, Yad Eller!", *Radikal İki*, 29 Ekim, 2000.
- Zimmel, George, 1991, "Metropol ve Zihinsel Yaşam", *Defter*, Sayı: 16 (*On individuality and Social Forms* adlı derlemeden).
- Zizek, Slavoj, 1996, *Müstehcen Efendi*, çev. Mustafa Yılmaz, *Toplum ve Bilim*, sayı: 70.